

УДК 378.4.016:911.3(100)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-791-803](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-791-803)

Гудзеляк Ірина Іванівна кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія, географічний факультет, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, тел.: (093) 515-46-09, <https://orcid.org/0000-0003-0890-5085>

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА “ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ СВІТУ” У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті проаналізовано роль нормативної навчальної дисципліни циклу професійної і практичної підготовки “Географія населення світу” у професійній підготовці учителів географії. Показано місце дисципліни в освітньо-професійній програмі підготовки бакалаврів за предметною спеціальністю 014 Середня освіта (Географія) у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Зазначено актуальність тем з географії населення у шкільному курсі географії, які формують світогляд учня, розуміння закономірностей функціонування населення, місця окремої людини, народів та інших спільнот у суспільстві, мають виховне значення. Розкрито зв’язок навчальної дисципліни з іншими компонентами освітньої програми. Конкретизовано вимоги щодо набуття здобувачами фахових компетентностей під час вивчення географії населення. Запропоновано уніфікувати перелік нормативних дисциплін циклу професійної підготовки для бакалаврів, серед яких чільне місце має посідати курс “Географія населення світу”. Це дозволить стандартизувати результати навчання бакалаврів, які здобувають фах учителя географії у різних закладах вищої освіти, оскільки майбутні учителі географії мають володіти відповідними компетентностями, які сприятимуть їхній успішній професійній діяльності. Запропоновано структуру навчальної дисципліни. Визначено знанневий і діяльнісний компоненти, що визначають змістові лінії лекцій. Вироблено орієнтовну узагальнену тематику проблемних питань для дискусії в аудиторії та методи проблемного навчання. Подано перелік тем лабораторних робіт та висвітлено авторський підхід до організації науково-дослідної роботи бакалаврів. Дослідницький метод навчання пропонується застосовувати у формі симбіозу лабораторних та самостійної роботи студента. Зазначено про концептуальні зв’язки географії населення з геоглобалістикою та екологічною наукою.

Ключові слова: географія населення, освітня програма, навчальна дисципліна, середня освіта, фахові компетентності.

Hudzelyak Iryna Ivanivna Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Chairperson of the Oleh Shablii Department of Economic and Social Geography, Faculty of Geography, Ivan Franko National University of Lviv, Doroshenko St., 41, Lviv, 79000, tel.: (093) 515-46-09, <https://orcid.org/0000-0003-0890-5085>

DISCIPLINE "WORLD POPULATION GEOGRAPHY" IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF GEOGRAPHY TEACHERS

Abstract. The article analyzes the role of the normative discipline of the cycle of professional and practical training "World Population Geography" in the professional training of geography teachers. The place of the discipline in the educational and professional program of bachelor's training in the subject specialty 014 Secondary Education (Geography) at the Ivan Franko National University of Lviv is shown. The relevance of topics on population geography in the school geography course, which form the student's worldview, understanding of the laws of population functioning, the place of an individual, nations, and other communities in society, and have educational value, is noted. The discipline's connection with other components of the educational program is revealed. The requirements for the acquisition of professional competencies by students in the study of population geography are specified. It is proposed to unify the list of normative disciplines of the cycle of professional training for bachelors, among which the course "World Population Geography" should occupy a significant place. This will allow standardizing the learning outcomes of bachelors who study to become geography teachers in different higher education institutions, as future geography teachers should have the appropriate competencies that will contribute to their successful professional activities.

The structure of the discipline is proposed. The knowledge and activity components that define the content lines of lectures are identified. An indicative generalized topic of problematic issues for discussion in the classroom and methods of problem-based learning are developed. The list of topics for laboratory work is presented and the author's approach to the organization of bachelor's research work is highlighted. The research method of teaching is proposed to be applied in the form of a symbiosis of laboratory and individual student work. The conceptual connections of population geography with geoglobalization and environmental science are emphasized.

Keywords: population geography, educational program, academic discipline, secondary education, professional competencies.

Постановка проблеми. У структурі шкільного курсу географії питання, які стосуються географії населення світу, регіонів і окремих країн, безпосередньо визначають здатність сформувати в учнів ряд компетентностей, які зазначені в Навчальній програмі з географії для закладів загальної середньої освіти [1]. Зокрема, учні мають засвоїти знання про основні поняття у сфері географії населення, розуміти закономірності розвитку населення і розселення, взаємозв'язки між природним середовищем, населенням та господарством різних країн і територій, сформувати всестороннє уявлення про культуру різних народів, а також вплив людства на довкілля. Теми з географії населення розвивають загальний світогляд учня, забезпечують усвідомлення місця окремої людини, народів, чи інших спільнот у суспільстві, мають виховне значення, оскільки формують національну свідомість та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до культурних цінностей спільнот, які проживають в різних регіонах і країнах світу.

Отже, в освітніх програмах з підготовки бакалаврів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) у закладах вищої освіти (ЗВО) важливою є наявність таких освітніх компонентів, які мають на меті формування предметної компетентності учителя у галузі географії населення. Переважно навчальна дисципліна “Географія населення” (з розширенням у назві, що засвідчує певні змістові акценти) входить до блоку нормативних дисциплін професійної підготовки учителів географії в усіх ЗВО. Однак структура курсів, а отже і особливості засвоєння матеріалу бакалаврами, мають деякі відмінності.

Таку ситуацію можна розцінювати двояко. З одного боку, кожен заклад вищої освіти володіє автономією і має можливість самостійно визначати і назву, і зміст нормативних компонентів, що забезпечує творення унікальних освітньо-професійних програм. Але з іншого боку, в Україні у шкільних навчальних програмах з географії чітко сформульовано очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів – знання, уміння і ціннісні ставлення, відображено наскрізні змістові лінії, зазначені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти та наскрізні теми, передбачені Концепцією Нової української школи. Отож, майбутні учителі географії також мають володіти відповідними компетентностями, які сприятимуть їхній успішній професійній діяльності. Запорукою цьому, на наш погляд, має бути уніфікований перелік нормативних дисциплін циклу професійної підготовки, серед яких – курс “Географія населення світу”. Це дозволить стандартизувати результати навчання бакалаврів, які здобувають фах учителя географії у різних закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні географія населення як науковий напрям інтенсивно розвивається у багатьох наукових школах, сформованих на базі суспільно-географічних кафедр. Різні аспекти функціонування населення досліджували науковці-географи Барановський М., Джаман В., Доценко А., Заставецька Л., Заставецька О., Мезенцев К., Немець Л., Олійник Я., Сегіда К., Фащевський М., Шаблій О., Яворська В. тощо. Серйозні напрацювання з вивчення населення України мають науковці-економісти Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Фахівці закладів вищої освіти, які викладають дисципліну “Географія населення”, як правило, окрім наукових праць, мають опубліковані авторські розробки – навчальні і навчально-методичні посібники. Однак, у них практично відсутня дидактична складова, функцію якої переважно виконують інші навчальні дисципліни, такі як, наприклад, “Методика викладання географії”. Також інколи ці видання призначені для студентів, які навчаються за різними освітньо-професійними програмами у межах різних спеціальностей, що неприпустимо з позиції наявності затверджених Стандартів вищої освіти за окремими спеціальностями.

Незважаючи на значну кількість публікацій у сфері географії населення України і світу, в сучасній педагогічній та географічній науці практично не висвітлені методичні аспекти викладання географічних дисциплін у закладах вищої освіти, у тім числі й географії населення. Серед небагатьох праць, варто зазначити окремі напрацювання у цій сфері: “До актуальності викладання курсу «Глобальні проблеми людства» (Книш М., Котик Л., 2022), “Сучасні особливості викладання дисципліни “Соціальна географія” у вищій школі” (М.І. Білецький, І.В. Ванда, Л.І. Котик, 2014); “Суспільно-географічні дисципліни: роль у формуванні професійних компетентностей” (О. Мамчур, І. Ванда, Л. Котик, 2015).

Водночас шкільна дидактика перебуває на достатньо високому рівні розвитку. Комплексний підхід до дослідження методів навчання географії населення у середній школі відображені у працях Топузова О. М. та Федія О. А. [2, 3]. Аналізуючи проблеми формування в учнів демографічних знань, як складової змісту географічної освіти, автори наголошують, що “демографічні знання є важливими з точки зору усвідомлення учнями всіх складових життєдіяльності населення у країні і світі в цілому, сприйняття демографічних фактів у нерозривному зв’язку з соціальними, економічними, політичними, екологічними процесами” [4, с. 94]. Важливі питання, які розкривають методичні аспекти формування демографічних понять в учнів, висвітлення засадничих теоретичних концепцій і конструктивних підходів до використання демографічних знань у конкретних життєвих ситуаціях, містяться у наукових працях вище згаданих авторів [5, 6]. Методику

викладання географії у школі варто розцінювати як орієнтир для формування робочих програм дисциплін у ЗВО, які покликані сформувати дидактичні компетенції майбутніх учителів географії.

Мета статті – окреслити значення навчальної дисципліни “Географія населення світу” у професійній підготовці майбутнього учителя географії, запропонувати структуру курсу, яка би стала основою для формування уніфікованої робочої програми дисципліни, визначити її головні змістові лінії.

Виклад основного матеріалу. Географія населення як наукова дисципліна є головною складовою суспільної географії поряд з економічною, соціальною і політичною географією. Населення є міждисциплінарним об’єктом дослідження, а знання з географії населення є необхідними не лише для демографів, але й для фахівців різних сфер – економістам, соціологам, управлінцям, спеціалістам з регіональної політики та просторового розвитку, екологам, історикам, психологам тощо. Отож, теми з географії населення є важливою складовою системи географічних знань у середній школі, вони зумовлюють формування ключових компетентностей учнів: вміння вчитися, громадянську, соціальну, підприємницьку, загальнокультурну, здоров’язбережувальну, інформаційну. Найважливішим результатом навчання у сфері географії населення є не накопичені знання і факти, а здатність використовувати їх у повсякденній діяльності; розуміти і критично оцінювати тенденції суспільного розвитку – міграційні процеси, соціально-економічний розвиток, геополітичну ситуацію, міжетнічні стосунки; бути гнучким і правильно реагувати на суспільні зміни; формувати такі цінності, які би відповідали запитам особистості, спільноти і суспільства загалом. Цілком очевидно, що лише той учитель, який здобув якісну вищу освіту, здатен виконати покладену на нього місію навчання і виховання молодого покоління.

Навчальна дисципліна “Географія населення світу” викладається для студентів другого курсу денної форми навчання галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Вона входить до групи обов’язкових навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, які розроблені на кафедрі економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка у рамках освітньої програми “Середня освіта (Географія)”.

Головна мета вивчення курсу – оволодіти знаннями з географії населення світу, опанувати методику дослідження населення на різних територіальних рівнях, методику викладання основ географії населення у середній школі. Дисципліна спрямована на формування у студентів

теоретичних знань про геопросторову організацію населення та розселення, закономірності демографічного розвитку світу, регіонів та окремих країн. Охоплює питання, що розкривають теоретико-методологічні основи та історію становлення географії населення, антропогенез та расогенез, демографічний розвиток людства, міграції та розселення населення, урбанізаційні процеси, просторовий розвиток міст, географію праці, соціальний, етнічний та релігійний склад населення, географію цивілізацій, рівень, спосіб і якість життя населення.

“Географія населення світу” тісно пов’язана з іншими нормативними дисциплінами освітньої програми, зокрема такими як: “Загальна суспільна географія”, “Вступ до педагогічної професії”, “Загальна методика навчання географії”, “Географія населення України з дидактикою”, “Регіональна економічна і соціальна географія з дидактикою”, “Економічна і соціальна географія України з дидактикою”, а також рядом вибіркових дисциплін циклу професійної підготовки.

Дисципліна “Географія населення світу” забезпечує формування фахових компетентностей майбутніх вчителів географії, які визначено у Проекті стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 “Середня освіта” на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, який був запропонований на початку 2023 року Міністерством освіти і науки України [7]:

ПК1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв’язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК5. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей.

ПК6. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.”

Формування професійних компетентностей майбутніх учителів географії враховує набуття бакалаврами знань та умінь з різноманітних аспектів розвитку населення світу і має включати:

– здатність пояснювати тенденції зміни кількості населення, демографічних процесів, зокрема закономірності природного відтворення, формування демографічної структури населення під впливом різноманітних чинників, економічну активність населення;

– здатність обґрунтовувати географічні особливості міграційних процесів;

– здатність розуміти закономірності формування поселень і систем розселення, урбанізаційних процесів;

– здатність аналізувати расовий склад населення, етнотериторіальні процеси, релігійні і цивілізаційні особливості розвитку країн.

Окрім теоретичних знань з географії населення, розуміння наукової термінології, здобувачі мають опанувати методологію дослідження населення і методику викладання основ географії населення світу в середній школі. Студент має навчитися застосовувати методику наукового дослідження населення країни та регіону з використанням інформаційних технологій та головних світоглядних концепцій; самостійного збирати інформацію про населення з різних джерел, аналізувати, узагальнювати та презентувати результати дослідження; графічно візуалізувати статистичні дані та картографувати населення; застосовувати отримані знання у підготовці та проведенні уроків у середній школі та позакласних заходах.

На вивчення дисципліни “Географія населення світу” у Львівському національному університеті імені Івана Франка передбачено 120 годин, з яких 32 години – лекції, 32 години – лабораторні роботи, 56 годин відведено на самостійну роботу. У навчальному процесі використовується навчальний посібник Гудзеляк І. І. “Географія населення” (2019).

Структура і головні змістові лінії курсу обумовлені як сучасними досягненнями географічної науки у галузі географії населення, так і потребами освітньої галузі у підготовці кваліфікованих учителів, які би були здатні не лише відтворювати отримані знання і навички, але й самостійно розвиватися, удосконалюватися, здобувати нову інформацію про населення зі статистичних баз та наукових видань.

Важливо врахувати, що тематика лекційних і лабораторних занять має також передбачати застосування методу проблемного навчання (табл. 1). В географії населення наукове обговорення та дискусії можуть зосереджуватися навколо різних проблем і тем, у тім числі дидактичного характеру.

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни «Географія населення світу»

№	Теми лекцій / годин	Знаннявий і діяльнісний компоненти	Проблемні теми для дискусії
1	Основи теорії «Географії населення світу» / 2	<ul style="list-style-type: none">– знати предметну сферу і структуру географії населення;– володіти інформацією про структуру вивчення географії населення світу в шкільній географії;– знати джерела інформації про населення та уміти здобувати актуальну наукову і статистичну інформацію для дослідження населення	<ul style="list-style-type: none">– наукові підходи до структуризації географії населення;– достовірність статистичної інформації про населення
2	Антропогенез і расогенез / 2	<ul style="list-style-type: none">– пояснювати процес антропогенезу і расогенезу;– розуміти тенденції формування расового складу населення світу;– знати географію людських рас	<ul style="list-style-type: none">– основні аспекти расових проблем
3	Кількість і природне відтворення населення світу та регіонів / 2	<ul style="list-style-type: none">– обґрунтовувати динаміку кількості населення світу, регіонів, країн;– знати сучасні особливості розподілу населення по регіонах та країнах;– розуміти вплив різних факторів на природне відтворення населення	<ul style="list-style-type: none">– демографічний вибух;– депопуляція– вплив кількості населення держави на її геополітичне становище у світі
4	Віковий та статевий склад населення світу / 2	<ul style="list-style-type: none">– розуміти закономірності формування вікового і статевого складу населення;– знати типи віково-статевої структури населення;– обґрунтовувати демографічної структури населення на економічний і соціальний розвиток територій	<ul style="list-style-type: none">– наслідки демографічного старіння
5	Закономірності природного відтворення населення / 2	<ul style="list-style-type: none">– опанувати методи кількісної оцінки режиму відтворення населення;– знати сутність концепції демографічного переходу;– уміти описувати головні параметри фаз демографічного переходу;– розуміти логіку здійснення демографічної політики у різних країнах світу	<ul style="list-style-type: none">– зміна моделі репродуктивної поведінки населення під впливом культурних та соціально-економічних чинників

6	Географія праці / 2	<ul style="list-style-type: none"> – знати головні поняття географії праці; – розуміти закономірності формування соціального складу населення; – пояснювати регіональні особливості використання трудового потенціалу 	<ul style="list-style-type: none"> – проблема безробіття – взаємозв'язки між освітнім рівнем, економічною активністю та добробутом населення
7	Теоретичні основи географії розселення / 2	<ul style="list-style-type: none"> – розуміти чинники і закономірності розміщення населення світу; – знати форми геопросторової організації розселення; – знати особливості формування систем розселення 	<ul style="list-style-type: none"> – проблема розмежування міських і сільських поселень
8	Географія розселення населення / 2	<ul style="list-style-type: none"> – розуміти особливості розміщення населення світу, регіонів, країн; – знати географію сільського розселення регіонів і країн 	<ul style="list-style-type: none"> – нерівномірність розселення та екологічні проблеми у різних регіонах; – проблема знелюднення сільської місцевості
9	Урбанізація як глобальний процес / 2	<ul style="list-style-type: none"> – знати головні поняття геоурбаністики; – описувати динаміку і характерні риси сучасної урбанізації; – розрізняти просторові форми урбанізованого розселення; – пояснювати стадійний розвиток агломерацій 	<ul style="list-style-type: none"> – проблеми просторового розвитку агломерацій
10	Мегалополіси і глобальні міста. Проблеми урбанізації / 2	<ul style="list-style-type: none"> – розуміти особливості формування мегалополісів у різних країнах світу; – знати концепцію глобальних міст 	<ul style="list-style-type: none"> – проблеми урбанізації
11	Географія міграції / 4	<ul style="list-style-type: none"> – знати теоретичні основи міграціології; – розуміти чинники міграційних процесів; – знати історію та сучасні тенденції міграцій населення 	<ul style="list-style-type: none"> – вплив міграцій на різні аспекти розвитку суспільства; – еміграція українців
12	Етнічний склад населення світу та окремих країн / 4	<ul style="list-style-type: none"> – знати головні теоретичні положення етногеографії; – вміти групувати етноси за окремими ознаками; – проводити типологію держав за етнічною структурою 	<ul style="list-style-type: none"> – міжетнічні процеси і розвиток країн світу

13	Географія релігій і цивілізацій / 2	– знати релігійний склад населення світу та країн; – розуміти наукові підходи до виокремлення сучасних цивілізацій	– міжрелігійні конфлікти; – зіткнення цивілізацій
14	Географія рівня і якості життя населення / 2	– застосовувати методику визначення рівня і якості життя населення; – пояснювати географічні відмінності рівня і якості життя людей	– проблема соціальної нерівності; – об’єктивні і суб’єктивні підходи до оцінки якості життя людей

Лабораторні роботи:

1. Вивчення географії населення світу у середній школі.
2. Географія людських рас.
3. Динаміка кількості населення світу регіонів, країн.
4. Просторовий аналіз процесів народжуваності.
5. Географічні аспекти смертності і тривалості життя населення.
6. Віково-статева структура населення світу та окремих країн.
7. Аналіз природного відтворення населення світу, регіонів, країн.
8. Економічна активність населення світу та окремих країн.
9. Розселення населення світу, регіонів, країн.
10. Географічний аналіз урбанізації.
11. Мегалополіси і глобальні міста.
12. Географічний аналіз міграційних процесів у світі.
13. Етнічний склад населення світу, регіонів, країн.
14. Типи держав за етнічною структурою.
15. Релігійний склад населення країн світу.
16. Рівень і якість життя населення країн світу.

Лабораторні роботи тісно пов’язані з лекційним курсом та дослідницькою роботою студентів. Дослідницький метод навчання застосовується у формі симбіозу лабораторних робіт та самостійної роботи студента: здобувачі виконують індивідуальне навчально-дослідне завдання згідно запропонованого плану, етапи виконання якого інтегровані з типовими завданнями лабораторних робіт, а також синхронізовані з вивченням теоретичних тем у рамках лекційного курсу. Типові завдання лабораторних робіт (однакових за змістом, які виконують усі студенти) стосуються глобального і регіонального рівня дослідження. І лише одне–три завдання індивідуального типу – досліджуваної країни. Синтез двох типів завдань дозволяє студентам самостійно виявляти особливі риси демографічної ситуації, міграції, урбанізаційних процесів, зайнятості населення країни,

порівнювати з середньорегіональними та середньосвітовими показниками, а також з аналогічними індикаторами по інших країнах світу. Результати дослідження презентують і публічно обговорюють. Така колективна співпраця формує навички вести предметну дискусію, чітко аргументувати свої висновки, а також міркувати над проблемними питаннями [8].

Проблемне навчання передбачає аналіз різних аспектів розвитку населення, які мають у сучасному світі неоднакове трактування, що обумовлено і різними науковими традиціями, і наявністю різноманітних спільнот з розбіжними світоглядними принципами і ціннісними орієнтирами. Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. визначаючи теми, які найбільше відповідають вимогам організації проблемного навчання у школі, звертаються до Міжнародній Хартії географічної освіти, де переважно перелічені екологічні питання і теми, пов'язані з населенням: “Проблемний підхід ґрунтується на дослідженні поточних проблем довкілля з огляду на сучасний стан географічних знань. Він може містити такі питання: забруднення довкілля; природні катастрофи; соціальні відмінності з огляду на територіальний аспект; глобальні зміни клімату; озONOва діра; зміни чисельності населення; урбанізація; проблема голоду; енергозабезпечення; нерівноправність; обмеження зростання темпів економічного розвитку; кризові регіони (соціальні, природні, економічні); війна і мир; проблема і стратегія розвитку; розвиток без заподіяння шкоди довкіллю” [2, с. 459].

Ці проблеми переважно розглядають на глобальному рівні. Зростання глобалізації впливає на різні аспекти життя населення в усьому світі. Вивчення географії населення допомагає зрозуміти, як глобалізація впливає на розподіл населення, міграційні процеси, міжнаціональні відносини та інші соціально-економічні аспекти розвитку суспільства.

Екологічна парадигма розглядає населення та його діяльність у взаємозв'язку: вивчає взаємодію між людьми і природою, досліджує вплив природних ресурсів та екологічних умов на динаміку і розміщення населення, а також простежує вплив демографічних процесів, міграції і розселення, індустріальної та сільськогосподарської діяльності на стан природного середовища. Ці принципи допомагають уявити населення як частину екологічної системи, а також зрозуміти як людська діяльність впливає на природу. А головне – як ця взаємодія може бути збалансованою.

Географія населення світу досліджує проблеми регіональних диспропорцій у рівнях життя та економічного розвитку. Це допомагає зрозуміти причини нерівномірності розвитку різних регіонів, пропонувати і обґрунтовувати конкретні заходи для згладжування соціальних нерівностей, які є серйозними викликами для національної згуртованості у будь-якій країні. Майбутній учитель має це зрозуміти сам і доносити ці знання учням.

Важливою фаховою компетентністю майбутнього учителя є здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету. Це можна забезпечити самостійною роботою здобувачів над змістом підручників, карт у шкільних атласах у поєднанні з порівняльним аналізом змісту лекцій та результатів виконаних завдань лабораторних робіт, а також обговоренням дискусійних тем на аудиторних заняттях.

Висновки. Існує обґрунтована потреба уніфікувати перелік нормативних дисциплін циклу професійної підготовки для бакалаврів предметної спеціалізації 014 Середня освіта (Географія), серед яких чільне місце має посідати курс «Географія населення світу». Адже теми з географії населення є важливим компонентом шкільної географічної освіти. Це дозволить стандартизувати результати навчання студентів, які здобувають фах учителя географії у різних закладах вищої освіти, оскільки майбутні педагоги мають володіти відповідними компетентностями, які сприятимуть їхній успішній професійній діяльності.

У фаховій підготовці учителів географії дисципліна "Географія населення світу" повинна бути складовою нормативних курсів, оскільки формує більшість фахових компетентностей, надає майбутнім педагогам необхідні знання та інструменти для аналізу глобальних демографічних та соціально-економічних процесів. Запропонована структура навчальної дисципліни може слугувати моделлю, яку рекомендуємо запровадити у навчальному процесі у закладах вищої освіти.

Література:

1. Географія. 6–9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794
2. Топузов О. М., Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Загальна методика навчання географії: підручник. К.: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
3. Федій О. Формування демографічних понять у процесі навчання економічної і соціальної географії: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 139 с.
4. Топузов О. М., Федій О. А. Демографічні знання як складова змісту географічної освіти // *Регіон 2011: стратегія оптимального розвитку*: наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 10–11 лист. 2011 р.: мат. конф. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. С. 94–97.
5. Топузов О. М., Федій О. А. Поняття «демографічний перехід» у шкільному курсі економічної і соціальної географії світу // *Географія та економіка в сучасній школі*. 2012. № 4. С. 22–24.
6. Топузов О. М., Федій О. А. Вплив демографічних знань на формування життєвих компетенцій учнів // *Постметодика*. 2011. № 6 (103). С. 48–50.
7. Проект стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti>

8. Гудзеляк І. Дослідницький метод вивчення географії населення у закладах вищої освіти. Географічна освіта і наука: виклики і поступ: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському національному імені Івана Франка (Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). Львів, 2023. Т. 1. С. 133–136.

References:

1. Neohrafiia. 6–9 klasy. Navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Geography. Grades 6-9. Curriculum for general secondary education institutions]. <https://mon.gov.ua/ua>. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794 [in Ukrainian].
2. Topuzov O. M., Samoilenko V. M., & Vishnikina L. P. (2012). *Zahalna metodyka navchannia heohrafii [General methodology of teaching geography]*. Kyiv: Kartohrafiia [in Ukrainian].
3. Fedii O. (2014). *Formuvannia demohrafichnykh poniat u protsesi navchannia ekonomichnoi i sotsialnoi heohrafii [Formation of demographic concepts in the process of teaching economic and social geography]*. Poltava: PNPi imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
4. Topuzov O. M., & Fedii O. A. (2011). Demohrafichni znannia yak skladova zmistu heohrafichnoi osvity [Demographic knowledge as a component of the content of geographic education]. Proceedings from *Naukovo-praktychna konf-erentsiia z mizhnarodnoyu uchastiu «Rehion 2011: stratehiia optimalnoho rozvytku – Region 2011: a strategy for optimal development»*. (pp. 94–97). Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina [in Ukrainian].
5. Topuzov O. M., & Fedii O. A. (2012). Poniattia «demohrafichniy perekhid» u shkilnomu kursu ekonomichnoi i sotsialnoi heohrafii svitu [Поняття «демографічний перехід» у шкільному курсі економічної і соціальної географії світу]. *Neohrafiia ta ekonomika v suchasniy shkoli – Geography and Economics in the Modern School*, 4, 22–24 [in Ukrainian].
6. Topuzov O. M., & Fedii O. A. (2011). Vplyv demohrafichnykh znan na formuvannia zhyttievnykh kompetentsii uchniv [Influence of demographic knowledge on the formation of students' life competencies]. *Postmetodyka – Postmethodology*, 6 (103), 48–50 [in Ukrainian].
7. Proiekt standartu vyshchoi osvity zi spetsialnosti 014 «Serednia osvita» na pershomu (bakalavrskomu) rivni vyshchoi osvity [Draft standard of higher education in the specialty 014 "Secondary Education" at the first (bachelor's) level of higher education]. <https://mon.gov.ua/ua>. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti> [in Ukrainian].
8. Hudzelyak I. (2023). Doslidnytskyi metod vyvchennia heohrafii naseleennia u zakladakh vyshchoi osvity [Research method of studying population geography in institutions of higher education]. Proceedings from *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 140-richchiu heohrafii u Lvivskomu natsionalnomu universyteti imeni Ivana Franka «Heohrafichna osvita i nauka: vyklyky i postup – Geography education and science: challenges and progress»*. T. 1. (pp. 133–136). Lviv [in Ukrainian].